

Japán története és vallásai

Skuczi László

Japán története és vallásai Japán története a mitológia és az őstörténet szerint Cikksorozatomban a teljesség igénye nélkül szeretnék megismertetni Benneket Japán történelmével és vallásaival. Mindannyiunkat érdekel ez a különös ország, a harcművészetek és az Aikido hazája. Ha ismerjük O-Sensei tanításait, szellemi és technikai örökségét, ha ismerjük az ország politikai és kulturális történelmét, az Aikidot is jobban megérthetjük. Japán ősidők óta a világ egyik legkülönösebb és legbonyolultabb kultúrája. Elszigeteltsége nem csak földrajzi, hanem etnikai és civilizációs tekintetben is jelentős. Annak ellenére, hogy a kelet-ázsiai civilizációs övezet része, későn és lassan érte el a kontinens kultúrája. A sok átvett hatás és izoláltság egy sajátos, de az utánpótlásban is egyedi civilizációt hozott létre. A második világháborútól eltekintve azt tapasztaltuk, hogy a japánok viszonylagos harmóniában éltek csendes-óceáni szomszédaikkal. A XX. század eseményeit nem számítva, a szigetországnak Ázsiára és a világra kevés hatása volt.

Japánnak olyan politikai rendszere volt, amelyben a mértéktelen ambíció általában nem ütötte fel a fejét. A hatalmi problémák egy lépcsőfokkal lejjebb jelentkeztek. A császár elsőségét soha nem kérdőjelezték meg, anélkül szorították háttérbe uralkodóikat, hogy az egész politikai és társadalmi rendszert megváltoztatták volna. Egy japán rendszerváltozás általában családok közötti váltást jelentett a hivatali hatalom birtoklásában és az adószedés jogában.

Az ősi Japán Japán történetét a mitológia és a történettudomány oldala felől szeretném megközelíteni. A japán mitológiai és történeti források sokrétűek. Ezek közé tartozik a Kodziki („Régi történetek feljegyzései“), amely 712-ben keletkezett. Lényegét tekintve két elkülöníthető részre tagolható. Az egyikben a megszilárdult Jamato udvar elmondja az uralkodóház és a nemesi családok valóságos vagy vélt eredetét. A másikban hitregéket, énekeket, rövid történeteket találhatunk. A másik forrás, a Nihongi 720-ban született és kiegészítve az előzőt, egészen 700-ig követi az ősi japán történelmet. A források közé sorolhatók még a Fudokik („Tartományok és szokások leírása“) és a Kogosui nevű papi krónikák („Ősi mondások gyűjteménye“) is.

Japán keletkezése a mitológia szerint A történetek három ciklusban és különböző helyen játszódnak le. Az első, kozmológikus ciklus helyszíne a Takama no Hara („Magasságos égi síkság“) és a Jomi no Kumi („Holtak birodalma“). A következő két helyszín a földi Izumo és Himuka helység. A mítoszokban párhuzamok figyelhetők meg más népek hasonló történeteivel (pl. görög mítoszok, uráli hitregék, magyar népmesék stb.)

A mitológiában nem található egységes teremtő, önmagától jött létre az ősi rend. Az istenek nádhajtásból bújtak elő. „Az őanyag már sűrűsödni kezdett, de az alkotóerő és a forma még nem jelent meg. Még nem voltak nevek és nem volt tevékenység, ki ismerhette volna hát fel az őanyagban rejlő formákat? Mégis, éppen amikor az ég és a föld elvált egymástól, a Három Isten a világ ősközpontjává vált.” Ez az elem párhuzamos a görög kozmogóniával (Khaosz–Gaia–Erósz). Először három kami (isten, szellem) jelent meg: Ame no Minakanusi no kami (Égi istenség, „A Szent Közép Ura“), Takami Muszubi no kami („A Magasságos Szent Alkotás istene“) és Kami Muszubi no kami („Isten Alkotta Isten“). Őket isteni generációk követték, számunkra viszont csak az utolsó pár a fontos. Izanagi (Az első férfi vagy „Hívogató Isten“) és Izanami (Az első nő vagy „Hívogató Istennő“) végezte el az istenek parancsára a vizek és a szárazföld szétválasztását. „…majd lefelé dőve a dárdát jól megkeverték a tenger vizét, hogy csak úgy zubogott. És amikor visszavonták a dárdát, a sós víz annak hegyéről csöpögve megszilárdult, és szigetté vált.” Ezen a szigeten kezdték meg a többi istenség teremtését. Az első alkalommal hibát követtek el, mert a nő szólalt meg először, így a gyermekeik torzszülöttek lettek. Az isteni utasítás hatására a hibát kijavítva – azaz Izanagi kezdeményezésére – sorra születtek az egészséges istenek (szigetek). Tehát a mitológia szerint az istenek teremtették Japánt. Japán neve is erre vezethető vissza. Első neve az Asihara no Makacu Kumi („Nádas síkság középső országa“) volt hiszen a kamik nádhajtásból bújtak elő. A második név is az ősi hitregékhez kapcsolódik, ez az Omogoro-dzsima („Magától összeálló“). A harmadik név már történelmileg igazolható, a Jamato-koku („Jamato országa“) a kialakult egységes állam létrejötté utal. A ma általánosan elfogadott Nippon („A felkelő nap országa“) név kínai eredetű.

A történeti Japán A mai japán szigetsor alakja az utóbbi egymillió évben formálódott ilyenné. Az utolsó jégkorszak után szakadt el a sziget az ázsiai kontinensről. A kontinenshez való tartozást a szigetcsoporthoz párhuzamos elhelyezkedése, a földtani rétegek, a sziget állatvilága és nem utolsósorban az azonos kultúra bizonyítja.

A japán nép eredetére vonatkozóan három elképzelés létezik:

1. Eredeti nép lakja ezeket a szigeteket
2. A nép mongol eredetű és Koreán keresztül érkezett a szigetekre
3. A nép dél felől érte el Japánt

Mindhárom elméletben van igazság. Az első emberek az ázsiai kontinens felől érkeztek Japánba. A ma Hokkaidón élő, kaukazoid ainuk, voltak a első telepesek. A japán nyelv tőlük vette át a kami szót (a kamiiból) a magasabb rendű szellemek jelölésére, és az ehhez kapcsolódó animista (lélekhitű) elképzeléseket is. Állítólag a Fudzsi no jama (Tűzhegy) név is tőlük származik.

A legerősebb bevándorlási hullám az ázsiai kontinens délkeleti részéről tapasztalható. Koreából több időpontban érkeztek csoportok a Dzsómontól a Jamato korig. Egy kisebb csoport az indonéz vagy a polinéz szigetvilágból érte el Japánt. Erre az eredetre utalnak az ősi japán vallás egyes elemei.

A japán nyelv eredetét és rokonságát nehéz meghatározni, hiszen a népesség is egyre több irányból érkezett a szigetországba. Rokonítják a magyar nyelvvel, de ez nehezen igazolható. Egy közös szavunk van, a só, és náluk is a családnevek megelőzik a tulajdonnevet. Megjegyzem, hogy Japánban általánosan elfogadott nézet a magyar-japán rokonság. A nyelvészek inkább a koreai és altáji nyelvekkel rokonítják a japánt. Például erre utal hogy nincs személyragozás és nincs különbség az l és r betű közt. Leszögezhetjük, hogy kevert népesség és a több nyelv a japán szigetvilágban fejlődött és forrott össze egységes egészé és alkotta ezt a sajátos civilizációt.

Az első eszközkészítők 30000 éve jelentek meg Japánban. A Dzsómon-korszak (i.e. 10000 – 300) a rendkívül elterjedt zsinórdíszítésű edényekről kapta a nevét. Ekkor jelentek meg a világ legrégebb, jól datálható agyagedényei. Ha hinni lehet a C-14-es kormeghatározásnak, akkor több, 9000 évesnél régebbi agyagedényt is találtak Japánban. A cserépedények bősége élelemkészítésre és rituális célok használatára utal. A kutatók szerint a kultúra elterjesztője az ainu nép volt.

A Jajoi korszak kultúrája egy új bevándorló nép alkotása, időben az i.e. 300 és i.sz. 300 közé tehető. Hasonló ahhoz, amely Mandzsúriában, Szibériában és Koreában található. A fémművesség első nyomai ebben a korban mutathatók ki. A világ más részein a bronzot a vas követte, de Japánban úgy tűnik, hogy a két fém egy időben jelentkezett. A fémművességben érdekes mozzanat figyelhető meg, mert a vas a dolgozó ember anyaga, míg a bronz az arisztokrácia hatalmi szimbóluma. Európában pont a fordítottja figyelhető meg. Ekkor jelent meg az Ázsiában őshonos kultúrnövény, a rizs is. Ezek az elemek arra engednek következtetni, hogy Japán bekapcsolódott a kontinens gazdasági és kulturális életébe.

Japán ősi vallása, a sinto

Történeti fejlődéseAz ősi nemzeti vallás a japán ember természettel való összefonódásának, természetbe merülésének kifejeződési formája. A japán civilizációt, a társadalmi érintkezési formákat, a szokásokat, gondolkodás- és magatartásmódot alapvetően a szigetország földrajzi viszonyai határozták meg. A földrajzi-éghajlati adottságok között a társadalmi magatartásformákat a természet feltétlen tiszteletének, védelmének, a takarékoság és a hatékonyság értéke határozta meg.

A japán hitvilág és rítusok ősiek ugyan, de nem a szigeteken születtek. Az ősi hiedelemvilág alapvető rokonságot mutat Ázsia és a csendes-óceániai szigetvilág sámánisztikus hagyományaival és kultuszaival. A szertartások egy részét, a vadászat és halászat rítusát, a természeti erők animisztikus imádatát, a termékenység imákat az ázsiai kontinensről hozták magukkal. A szellemhit elemei fedezhetők fel az ainu hiedelmekben és a polinéz mana (személytelen varázserő) elképzelésekben is. A japán mitológia egymásra ható rendszerek összességéből és egybeolvasztásából jött létre. Az előbb említettek mellett hatással volt rá a buddhizmus, a taoizmus és a konfucianizmus is. Kezdetben nem is nevezhető vallásnak, hanem inkább animista jellegű természetfelfogásnak és sámánisztikus kultusznak. (Animizmus: lélekhit, olyan elképzelés, amely szerint a világot a különféle lelkek, szellemek népesítik be.)

Az ősi vallásnak több elnevezése létezik. Általánosan ismert a sinto név (istenek útja), de hívják még kami no michinek is, amely szintén ezt jelenti. Az első név kínai eredetre vezethető vissza, míg a második ennek a kandzsinak a japán olvasata. A magyar nyelvű szakirodalom a következőket mondja: „Japán nemzeti vallása. A japánok legősibb vallása minden bizonnyal a családi védőszellemek, védőistenek, az ősök szellemeinek és a természet szellemeinek tiszteletében állott, amelyet átszőtt a mágikus szokások és a fétisek használatának szokása is.” (Vallástörténeti kislexikon – Bp., Kossuth, 1975, 28. o.)

„Kami no michi, az Istenek Útja, kínai szóhasználatban és japán ejtésben. Bennszülött animista vallás, amely felsőbb rendű szellemeket, kamikat lát a természet minden megnyilvánulásában, s e szellemektől vár kegyes jutalmat, amit purifikációval (megtisztulás), a szentélyekben hagyott ajándékokkal, rítusokban és ünnepélyekben való részvétellel vél kiérdemelni. Gyökerei roppant ősiek, hagyományos formáját azonban csak aztán öltötte fel, hogy a rizstermesztés Japánban is meghonosodott. Rítusai korábbi sámánisztikus gyakorlatokkal keveredtek.” (Kidder: Az ősi Japán Bp., Helikon, 1987, 151. o.)

A sintohoz szorosan kapcsolódik a kami (isten, szellem) kifejezés. Eredeti jelentése felső, legfelső. E meghatározás minden felsőbb lény, létező megjelölésére szolgál. A név az ainu kamui szóból származik (az, aki eltakar). A kami se nem megszemélyesített természeti erő, se nem olyan isten, aki az égből ítélkezik az emberek dolgai felett. Ezek az istenek egyenlők és függetlenek egymástól, bár funkcióik szerint hierarchikus viszonyban állnak egymással. A centralizált állam megteremtése a Jamato-hatalomhoz kapcsolódott. Az állam nemzeti kultuszszá tette a korábbi rítusokat. Bevezették Amaterasu, a Napistennő imádatát, ezzel is hangsúlyozva a dinasztia isteni eredetét. A körülötte mitológiai rendszerbe foglalt istenségeket az ujik (nemzetségek) őseivel azonosították, meghatározva azok alá- és fölérendeltségét és helyzetét. Az udvar szabályozta a szertartási rendet és rangsorolta a szentélyeket. A császári család vallási funkciója megnövekedett, gyakorlatilag nemzeti kamivá vált.

Japán egyesítése – a Jamato állam Japán egyesítése és állammá szervezése hosszú folyamat eredménye volt. A mitológia szerinti Ninigi egyik unokája, a kamiktól származó Jimmu tennó az első említett halandó uralkodó (i. e. 660–584). Folyamatos harcok közepette jutott el Dél-Kjúsúból Iszébe. Ha a legendabeli alak történeti személyhez köthető, akkor csak egy Jajoi-törzsfő lehetett.

A politikai struktúra és a hatalom megszerzésének módja akkor alakult ki, amikor a jamatóiak egyesítették a törzseket, a

többi törzs pedig elismerte a hatalomhoz való jogukat. A magyarokéhoz hasonló törzsszövetségi rendszerre lehet következtetni az adatokból. Ezt támasztják alá a japán és kínai krónikák is. A behódoló törzsek bronztükröket kaptak (erre utal a nagyszámú régészeti lelet is), ez a politikai tárgyú ajándék az új hatalom elfogadását jelentette. A Jamato-törzs értett hozzá, hogy a vetélkedő törzsek közötti egyensúlyt fenntartsa. Az uralkodási jogot a vallási szertartások vezetésén keresztül szerezte meg. Az Amaterasutól kapott ajándékok és a misztikus erő támasztotta alá politikai hatalmukat.

Japán a koreai királyságok ellentéteit kihasználva katonai expedíciókkal biztosította jelenlétét a félszigeten. Gazdasági és kulturális szempontból is fontos volt ez a kapcsolat. A nyersanyagban szegény szigetország számára létfontosságú volt a koreai vasérc, a vasfegyverek, valamint az írás és később a buddhizmus átvétele. A Nihongi írt a koreai királyságok meghódolásáról, de ezt kritikával kell fogadnunk, hiszen egyedül Pakcse állam volt Japán szövetségese, amit egy katonai bázis védett szomszédai ellen. Mindenesetre 562-ig a kapcsolat a két állam között szoros volt. Jelentős számú koreai bevándorlóval kellett számolni, akik fellendítették a japán gazdaságot (az európai hospesekhez hasonlóan), de a politikai élet vezetésében is ez elsők között voltak. Keitai császár (507–531) korai származású lehetett. A külföldi civilizációs minták átvétele megindította azt a folyamatot, amely az állam kialakulásához vezetett.

Az állam kialakulásában mindenhol fontos tényező volt a társadalom differenciálódása. A törzsfők neve kimi vagy ókimi volt. A tennó, azaz császár terminus a VII. századtól használatos, és kínai mintára vezethető vissza. Az uji név a jeles nemzetségeket jelölte. A két legnagyobb nemzetség és a muraji lehetett. Az első valószínűleg koreai származású és fontos állami pozíciók birtokában volt. A murajik közé tartozott a szintén magas udvari tisztségeket viselő japán Nakatomi-, Ótomo- és Mononobe-nemzetség. Az Imbe-uji szervezte meg a vallási szertartásokat.

A társadalmat foglalkozás szerinti kategóriákba sorolták. Ezeknek a csoportoknak a neve tomo vagy be volt (tanabe: rizsföldek munkásai, amabe: halászok, haszabe: fazekasok, kibe: favágók).

A közigazgatás megszervezése is az állam feladata volt. A kuni elnevezés tartományokat, az agata körzeteket, a gun megyéket jelölt.

Japán esetében az állammá alakulás folyamatának részét, sőt befejezését jelentette a Sótoku hercegnek (572–622) tulajdonított alkotmány. Az elnevezés modernnek tűnhet, de valószínű, hogy egy törvénygyűjteményt jelölt. Ennek tartalma a vallási előírásoktól a hivatalnoki rangsorig, a praktikus hétköznapi cselekedetektől a harmóniáig bezárólag mindent átölelt. Az irat hagyományos japán, konfucianus és buddhista elemeket egyesített. Az engedelmességet nem hatalmi elven alapuló indokkal magyarázta, hanem az országra kiterjedő előnyök fontosságát emelte ki. Az egyik cikkely a tennó központú állam létrehozását támogatta, míg a másik a vezetők helyes magatartását hangsúlyozta. Az uralkodót abszolút hatalomként állította be, akitől minden hatalom ered. A központi hatalom az adózók védelmét szolgálta, mert az alapvető gazdasági érdek ezt kívánta. Meghatározta a közmunkák mennyiségét. A harmóniát alapvető kategóriaként írta le, hiszen az emberi kapcsolatokban és az állam irányításában is fontos tényező. Ezek következtében Japán áttért a nemzetségi jogrendszerről a központosított államra. A Nara- és a Heian-kor (710–1185) Japánban megfigyelhető, hogy az egyesítés óta a politikai rendszer változása a császári udvar békén hagyta. A japánok anélkül buktatták meg uralkodóikat, hogy az egész politikai és társadalmi rendszert megváltoztatták volna és a szomszédos országokat ebbe belevonták volna. Egy japán rendszerváltozás általában családok közötti váltást jelentett a hivatali hatalom birtoklásában és az adószedés jogában. Az egyesítés után a legnagyobb fordulatot a Nara-kor jelentette (710–794) Japán számára. A kínai Tang-dinasztia a legdinamikusabb korszak volt a külső országok szempontjából. A kínai kultúra értékei, államszervezete, írása követésre méltó példát jelentett. Az állandó főváros létrejötte is ennek köszönhető, és a központi hatalom megerősödése is szerepet játszott a folyamatban. Nara a korabeli kínai főváros, Csangan kicsinyített mása volt. Lakossága elérte a 200.000 főt, amely a japán méretekhez képest monumentális alkotás volt. A buddhizmus megerősödése is ekkor tapasztalható. Sómu császár a Tódaidzsi és a Daibucu (Nagy Buddha-szobor) építésével állami rangra emelte az új vallást. Ekkor hat szekta működött a fővárosban. A VIII. század végén a császári udvar Heiankjóba költözött. Ennek egyik oka a narai buddhista szektától való elszakadás, a másik a Ricu-rjó jogrendszer hanyatlásának köszönhető. Az udvar fényűző életével szemben állt a parasztság egyre nehezebbé váló élete. (Fokozódó adózás, katonáskodás, esetleges rossz időjárás következtében kevés termés.) Az új főváros uralkodója Kammu tennó (781–806) célja az anarchikus állapotok megelőzése és a tennó hatalmának megerősítése volt. Felszámolta a korrupciót, a tartományfőnökök ellenőrzésével megakadályozta önállósodásukat, a nemesek fiaiból ütőképes hadsereget szervezett, leverte a barbár ezók (ainuk) lázadását. Gyengítette a buddhista papok befolyását. Japán egy időre függetlenedett a kontinens képviselte hatásaitól, és az önálló fejlődés útjára lépett. A kínai mintákat a japán sajátosságokhoz igazították. Létrejött a japán szótagírás, a katakana és a hiragana. A nyelvtörténészek szerint a godzsú on (50 szótag) táblázata a szanszkrit minta segítségével történt. A Kínában járt szerzetesek közül Ennin került kapcsolatba egy ott élő indiai szerzetessel, és megpróbálta elsajátítani a mágikus szavak átírásának leghatásosabb módját. Az adatok szerint a legfőbb hatást a kínai és a szanszkrit nyelv tette a japánra, mert különböző átírási módok alakultak ki. A japánok szerint ez az Indiából eredő mágia (mantra) segíthet az ország védelmében és a tennó egészségének megtartásában. Az ún. iroha-versben feltűnnek a japán szótagok és tartalma buddhista hatást tükröz. "Iroha ni uedo csiriru o, vaga jo tarezo cure naranu, ui no oku jama kjo koete, aszahi jume misi ehi mo szedu." "A színek virítanak, majd elenyésznek, öröklétű nincs e földi világon."

Ma illúziók hegyén haladsz át, többé sekély álmokat nem látsz bódultan immár. A Heian-kori buddhista szekták még mindig állami irányítás alatt álltak, de tanaik megfogalmazása egyre egyszerűbbé, érthetőbbé vált a tömegek számára is (pl. nembucu: Dicsőség Amida Buddhának). A kulturális fejlődés elért stádiuma lehetőséget adott a japanizálásra. A történeti írások mellett fontos szerepet játszott az első ismert antológia, a Manjósú (Tízezer levél) és a Kokinsú (Régi és modern idők gyűjteménye). Az önálló japán irodalom egyik alkotása, a XI. században keletkezett Gendzsi monogatari (Gendzsi regénye). Kínai előkép nélkül a művelt japánok saját irodalmat teremtettek. A korban egyre dominánsabb vezetőerővé vált a Fudzsi-szavara-nemzetség. Előterbe kerülésük és fokozatos emelkedésük házasságpolitikájuknak köszönhető. A többi nemzetségtől eltérően hatalmuk alapját nem kivételes képességű férfiak, hanem nők biztosították. Szoros rokoni kapcsolatba kerültek a császári családdal. A politikai hatalmat a régens (szessó) és a főtanácsadó (kanpaku) cím megszerzésével erősítették meg. Az ország az anarchia felé közeledett, mert egyes tartományok fellázadtak és önállóságra törekedtek.

Ez hasonló ahhoz a folyamathoz, mint amely Magyarországon is lejátszódott az utolsó Árpád-házi királyok alatt. A birtokadományok következtében a kiskirályok megerősödtek, veszélyeztették a királyi hatalmat. Japánban a tennó hatalmát isteni eredete miatt nem kérdőjelezték meg, minden föld az ő tulajdonában volt, de az általa kinevezett hivatalnokok és a nagy nemzetségek egyre erősebbé váltak. Állami birtokok kerültek magánkézbe. A lázadók Kelet- és Nyugat-Japánban tartottak stratégiaiag fontos tartományokat ellenőrzésük alatt. Az egyikük, Taira no Maszakado még tennóvá is nyilvánította magát.

Ezt a politikai irt használták fel a legnagyobb katonai nemzetségek, köztük az ősi származással büszkélkedő Fudzsi-szavarák az ország megvédésére, valamint hegemoniájuk kiépítésére. Egy ideig támogatták a tennó hatalmát, legalábbis addig, amíg leszámoltak a rivális családokkal. Emellett ők ellenőrizték a két legfontosabb templomot, a buddhista Kófukudzsi kolostort és a sintó Kasuga szentélyt.

A Fudzsi-szavara-nemzetség felemelkedését Josifusza alapozta meg erélyes kormányzásával (858–876): megvédte az országot a kalóztól, a rossz termésű időszakok éhínségének elkerülésére raktárakat állított fel az élelmiszerhelyzet megoldására. A család hatalmának csúcspontját Micsinaga időszak (996–1017) jelentette. Hatalmas vagyonnal, udvari befolyással rendelkezett, több magas állami hivatalt is betöltött (nagykancellár). A tennó számára hatalmuk gyengítése ellenlépéseket kényszerített ki. Néhányan megpróbálták a veszélyessé vált nemzetséget adminisztratív vagy katonai lépésekkel kiszorítani a hatalomból. Ennek eszközeként létrehozták az In-kormányzást. A tennó lemondott a hatalomról az utóda javára, de mint dzsókó (hivatalától visszavonult uralkodó) fokozatosan csökkentette a Fudzsi-szavarák szerepét az államigazgatásban. Rivális nemzetségeket helyezett hivatali és katonai funkciókba. Ez a politika egy polgárháborús időszak kezdetét eredményezte, amely elsősorban a katonai busi- (szamuráj-) réteg felemelkedését segítette elő.

A buddhizmus Japánban

A Heian-kor (794–1185)

(folytatás) A kor másik nagy alakja a Singon (igaz szó) szektát alapító Kúkai (744–835) volt. Ő is Kínában tanult, ahol ezoterikus tanokkal ismerkedett meg. A tanítás átadása szóban történik, az ezoterizmus igazsága tökéletes, független helytől és időtől, és egyesíti minden irányzat tanítását. 816-ban kolostort alapított Kója hegyen, amely a mai napig az irányzat központja.

A Singon lényege a hit egy transzcendens és mindent felölelő buddhában (Vairócsana – Dainicsi). Ő trónol az univerzum központjában. Minden az ő megnyilvánulása, aki képes felismerni ezt, az már fizikai testében is elérheti a buddhaságot. A felismerésnek három útja van. Az első a meditáció a Gyémántvilág- és az Anyaméh-mandala felett (a mandala misztikus, négyzögekből és körökből összeállított kozmikus diagramm, a kozmikus erők jelképes ábrázolása). A gyémánt a világ elpusztíthatatlan végső igazságát, az anyaméh a múlandóságot szimbolizálja. A második a mantrák (titkos igék), alkalmazása. A harmadik a rituális kézmozdulatokból áll. A titkos tanításokat csak mester adhatja át a tanítványnak.

Az Amida-hit terjedése több fázisban figyelhető meg. az Amidába vetett hit biztosítja az üdvözülést Nyugati Paradicsomban. A hangsúly a megvilágosodás egyéni utjáról egy külső erőn keresztüli üdvözülésre került. az Amidához szóló ima biztosítja az újjászületést a Tiszta Földön. Az amidizmus ereje abban rejlett, hogy az egyszerű emberek is megértették a tanítást, és az üdvözülés közelébe kerülhettek. Ezt, az egyszerű Nembucu-formula (Dicsőség Amida Buddhának) állandó ismétlése biztosította.

Hónen (1133–1212) alapította a Dzsódósú (Tiszta Föld) szektát. művében azt írta, hogy bárhol, bármikor elmondhatóm Amida neve, nem kell hozzá különleges tudás. Ez az út minden más irányzat felett áll. Sinran (1173–1262) létrehozta Dzsódó Sinsú (Igazi Tiszta Föld) szektát. Azt hirdette, hogy ha egy jó ember újjá születhet a Nyugati Paradicsomban akkor egy bűnös ember még inkább. A bűnös ember az üdvözülés első számú tárgya. Az egyénnek rá kell ébrednie bűnösségére és arra, hogy az üdvözülés egyedül Amida kegyelmétől függ. A legfontosabb a teljes elhagyatottság felismerése. Egyedül a Nembucu ad ehhez erőt.

A Kamakura-kor (1185–1333) A XIII. században honosodott meg Japánban a Nyugaton egyik legismertebb buddhista irányzat, a zen. Az udvar számára a szigorú előírások nem voltak vonzóak. A zen jellegénél fogva sem válhatott tömegvallássá, mert a meditáció olyan eszkézt jelentett, amely csak egy zárt réteg számára elérhető, jellegzetesen szerzetesi vallás. Az udvar helyett a sógun és a samurájok tetszését nyerte meg az új irányzat. Egyik szektával sem fordultak szembe, így igazodtak a japán tradíciókhoz, amelynek szerves részét képezik ma is. A zen a kultúra fenntartója és terjesztője, hatása fellelhető a festészetben, költészetben, ikebanában, színházban és

természetesen a harcművészetekben is. Két nagy irányzata a Rinzai és a Szoto.

A Rinzai szekta alapítója Eiszai (1146–1215) volt. Ő honosította meg a teaivást Japánban. Célja az volt, hogy az egészséget meg kell őrizni. Templomot alapított Kamakurában és Kiotóban is. Ellentétben a korábbi szekták által hirdetett külső erőre alapozott üdv tanával, a zen követői azt tartották, hogy a megvilágosodás itt és most, a saját erőfeszítéseink által válik elérhetővé. A zen lényegre törő és gyakorlatias. Nemcsak ülő meditációban (zazen), hanem minden pillanatban, akár munka közben is elérhető a megvilágosodás. Az irányzat a meditáció mellett kóanokat használ a megvilágosodás elérésére. (A kóan régi mesterek tetteiről szóló történet, amely értelmi úton nem fogható fel, csak intuíció segítségével. „Hogyan szól egy tenyér, ha csattan?”) Ezek a történetek fokozatosan juttatják el a tanítványt a megvilágosodáshoz. A mester ha látja a tanítvány fejlődését, egyre nehezebb kóant ad neki. A zen azt hangsúlyozza, hogy a másoktól kapott tudás nem a sajátod. A zen csak akkor ismerhető meg, ha magad fedezed fel.

Dógen (1200–1253) a másik irányzat, a Szoto megeremtője. Ő alapította az Eiheidzsi (Örök Béke Temploma) kolostort. Műveiben meditáció fontosságát helyezte középpontba „Buddha útjának megismerése önmagad megismerését jelenti. Önmagadat megismerni nem más, mint megfelelni önmagadról. [hellip;] ezt a pillanatnyi megvilágosodást akkor is meg kell hosszabbítani újra és újra.” Ezt a folyamatos meditáció biztosítja. Dógen meggyőződése volt, hogy a szútrák tanulmányozása, a kóanok használata nem vezet el a megvilágosodáshoz. Egyedül az ülés a fontos, hiszen a történeti Buddha is így érte el a megvilágosodást.

A kor másik új irányzata a Hokke-sú (Lótusz szekta) volt, amelyet egy Nicsiren nevű szerzetes (1222–1282) alapított. Célja az volt, hogy a buddhizmust japanizálja, s ennek érdekében még attól sem riadt vissza, hogy a többi szektát, sőt egy időben a kormányt is kemény bírálatokkal illette. Szerinte a Nembucu hatástalan, ezért ennek helyébe a Namújó Hórengékjó (Hódolat a Szent Fehér Lótusz szútrának) mantrát javasolta. Száműzetése idején alakította ki az öt alapelvet, amelyek fontosak Japán számára.

Az első a Tan, azaz a Lótusz az igazság tökéletes és végső bemutatása. A második a Módszer, mert az emberek a mappó (a buddhizmus hanyatlásának időszaka) korában egyszerű hitet akarnak gyakorolni. A harmadik az Idő, a mappó kora az, amikor az embereknek szükségük van a megvilágosodásra. a negyedik az Ország, mert Nicsiren úgy gondolta, hogy Japán az az ország, ahol a buddhizmus megújulhat és más országokba is el lehet vinni. Az ötödik a Tanító, azaz Nicsiren.

Szerinte az öt elvet annak is ismernie kell, aki az országot vezeti. A sógunátust ért bírálatok miatt majdnem kivégezték, de az utolsó pillanatban a sógun az ítéletet száműzetésre változtatta. Megjósolta a mongol támadást, amelyet azonban a kamikaze (‘isten szél’) elhárított.

A sintó, a buddhizmus és más hatások befogadása elsősorban a japán léleknek köszönhető. Ezt pedig a jelkép- és történeti folytonosság, a Fuji jelenti.„Ezerszer láttam a szent Fujit, s belátom: ezer arca van. Hiszen napfény, felhő, szél mind más színre festik őt!”

Csiguta Ariketo

A kamakura-kor (1185–1333) A Heian-kor végén már érezhető volt az a változás, amely a gazdaságban és a társadalomban is lejátszódott. Megfigyelhető a birtokviszonyok módosulása. Elvben minden föld a tennó (császár) tulajdona, de az állami földek mellett megjelent a sóen (magánbirtok) is. Ezek a birtokosok különböző kiváltságokat szereztek, sőt a távoli tartományok vezetői függetlenedtek az udvartól. A karizmatikus vezetők mögött álló hadsereg politikai tényezővé vált. A kokuga (állami hivatal) igyekezett visszavenni ezeket a földeket, és ennek érdekében ők is megeremtették a maguk fegyveres erejét. Tehát már a IX. századtól megfigyelhető a busi (szamuráj) réteg kialakulása, amely a Kamakura-korban válik a hatalom birtokosává.

Két nagy, rivális nemzetség küzdött egymással a politikai hatalomért. A Minamotók Szeiva tennótól származtatták családjukat, őket Gendzsiként is szokták nevezni. A Tairák Kammu császártól vezették a családfájukat és egyre jobb pozíciókat szereztek meg maguknak az udvarban. Őket Heike néven is említik a krónikák. Egyre jobban éleződött a két nemzetség közötti ellentét, amely már a Heidzsi-háborúban (1159) is érezhető volt. A vesztes Minamoto no Jositomót kivégezték, egyik fiát száműzték, a másik nevelését a jamabusikra (hegyi szerzetesek) bízták. 1179-ben Taira no Kijomori felszámolta az in-hatalmat, ezért az udvar a Minamotók segítségét kérte. Ez egy polgárháborúhoz vezetett, amely Gempei-háborúként (1180-1185) ismert a japán történelemben. A Minamotók közül két kivételes képességű vezető emelkedett ki, akik jelentős szerepet játszottak a végső győzelemben.

Az első sógun-dinasztiát Minamoto no Joritomo (1147–1199) alapította. Száműzetése után feleségül vette a Hódzsó-nemzetség lányát és így megerősödött a helyzete. A győzelem következtében megalapozta a közel 700 évig tartó szamuráj uralmat. Kitűnő, de könyörtelen politikus volt (hét testvérét ölette meg, hogy ne legyenek riválisai). Minamoto no Josicune (1159–1189) testvérel ellentétben kitűnő hadvezér, neki volt köszönhető az 1184-es icsinotani és az 1185-ös Dan no Ura-i ütközet sikere, amely a nemzetség végső győzelmét jelentette a Tairák felett. Bátyjával azért került ellentétbe, mert Gosirakava tennótól két címet kapott, és ezekhez nem kért engedélyt Joritomótól. Túl tehetséges és népszerű volt ahhoz, hogy testvére életben hagyja. Élete legendává vált, kabuki- és nó-darabok hőse, az igazi szamuráj mintaképe.

A Tairák megsemmisítése után Minamoto no Joritomo megeremtette az első busi központú hatalmat. Gosirakava tennó jóváhagyását kérte az intézkedéseire. Mindent a kezében tartott, nem engedte meg, hogy a beleegyezése nélkül döntsenek bármiben. Az új rend érdekében székhelye Kamakura lett. Ez két szempontból fontos: először úgy tartotta, hogy a szamurájok az udvar közelében elpuhulnak, másodsor nem akarta hogy az udvar ellenőrizze a politikáját. A tartományokba új tisztviselőket nevezett ki. A sugo (tartományi védnök) látta el a katonai parancsnok tisztét, míg a dzsito (intéző) végezte a polgári kormányzás funkcióit. A katonai erő, az adószedés, a föld ellenőrzése tette lehetővé az ország feletti kormányzást. 1192-ben a tennótól megkapta a Szei Taisógun (barbárhódító nagy generális) címet. A rendszer másik elnevezése a bakufu (a hadjáraton lévő hadvezér tábora). Politikai szinten csak a hatalmi elit változott, nem az egész rendszer.

Japán történetében először alakult ki kétpólusú hatalom. Kiotó a tennó központja, ahol az udvari arisztokrácia (kuge) élt, míg Kamakura a sógun székhelye, ahol az öt támogató szamurájok (buke) éltek. Az igazgatás szerkezete egyszerű, mert a sógun a hagyományokon nem változtatott, csak három új hivatalt hozott létre. A Szamuráj-dokoro a szamurájokat ellenőrizte, a Mandokoro a politikai ügyekkel és a kincstárral foglalkozott, míg a Moncsúdzso a vitás kérdéseket, bírósági ügyeket vizsgálta ki. Elmondható, hogy Joritomo soha nem kérdőjelezte meg a tennó elsőségét, annak ellenére sem, hogy hatalma formális volt. Tehát a tennó kezében van a vallás irányítása és a divat meghatározása, az igazi vezető a sógun, aki politikai hatalommal bír, ő az ország teljhatalmú ura. A busik az udvartól elkülönülő kultúrát teremtettek meg, amelyben a harcművészet, a zen-buddhizmus és a művészetek jelentős szerepet kaptak.

Joritomo halála után a hatalom a rokon Hódzsó nemzetség kezébe csúszott át. Régensként megszerezték a hatalmat, leszámoltak a Minamotókkal, tehát egy új elit került a politika élére a rendszer megváltozása nélkül. Meggátolták, hogy a tennó visszaállítsa hatalmát, lázadását leverték. Hódzsó Jaszutoki állította össze 1232-ben a Goszeibai sikimoku nevű törvénygyűjteményt, amely a busi jog önállóságát jelentette. A törvények szabályozták a szentélyek és kolostorok működését, meghatározták a tisztviselők feladatait és hatáskörét.

Időközben változások játszódtak le a kontinensen. Dzsingisz kán megalapította a mongol birodalmat, meghódította Közép-Ázsia iszlám államait, a Tangut birodalmat és Kína egy részét. 1259-ben Kubilaj lett minden mongolok nagyánja és Kína császára, megalapítva ezzel a Jüan-dinasztiát (1264–1368). Korea meghódítása már jelezte a mongol igényeket a szigetországgal szemben. Japántól adójándékot követeltek, amelyet az visszautasított. 1274-ben indult meg az első támadás 900 hajóval és kb. 23.000 katonával. A japánokat meglepetésként érte a Busidót figyelmen kívül hagyó mongol taktika. A Felkelő Nap Országát a kamikaze (isteni szél) – valószínűleg egy tájfun – mentette meg, mert szétszórta a mongol-koreai hajóhadat. A támadás után a Hódzsók megerősítették a védelmet, és tudatosan készültek a következő hadjárat visszaverésére. 1281-ben az előzőnél jóval nagyobb haddal támadtak a mongolok, de az isteni szél és a szervezett védelem most is megoldotta a problémát. Japánnak sikerült elkerülnie az idegen megszállást.

A mongol támadás következményei segítették elő a Kamakura-bakufu bukását. Nem volt hadisarc, így a szamurájok szolgálatait nem tudták megfizetni. A Hódzsók elődeikhez hasonlóan a rokonokra támaszkodtak, a busik közül sokan eladósodtak, elszegényedtek. Ezeket az ellentéteket felhasználta a tennó, hogy hatalmát megerősítse. Egy másik, felemelkedő rivális család, az Asikagákat nyerte meg szövetségesként, és szorította háttérbe a tennói öröklési rendbe is beavatkozó Hódzsókat.

A Muromachi-kor (1333–1573) Godaigo tenno a Kenmu-restaurációval a régi rendszert akarta visszaállítani, amely újra a császári ház elsőségét hivatott elősegíteni. Ebben a politikában segítségére volt fia, aki a Tendai szekta főpapja volt, és az Ashikagákkal szembenálló vidéki nagyurak. Az Ashikagák erős embere azonban legyőzte őket, így maradt az eredeti állapot: azaz a kétpólusú hatalom, amely kiegészült a császári hatalom kettéválásával is. Így született a kiotói északi és josinói déli udvar. Ez az állapot 1392-ben ért véget a két udvar egyesítésével, amelyben az Ashikagák békét teremtettek, de nem korlátlan hatalmat.

Ebben a történelmi helyzetben a bushi hatalom megjutalmazása fontossá vált, ezzel az udvari nemesség politikai szerepe ismét háttérbe szorult. A védnök daimyok állami földeket szerezhettek meg, ezzel megerősítve hatalmukat és a szamurájok függőségi rendszerét. Az anarchikus korszak állandó változásokat eredményezett a hatalom különböző rétegeiben, így egy hosszú ideig tartó polgárháborús időszak következett a japán történelemben. Ez a hadakozó nagyurak kora, amely Japán egyesítéséig tart. Ekkor erősödött meg Takeda Shingen, Uesugi Kenshin, Oda Nobunaga.

Tartományi törvények születtek, csökkentették az állami költségvetést azzal, hogy a jövedelem egy részét a vidékfejlesztésre fordították. A központi hatalom fokozatos gyengülésével a decentralizált tartományok megerősödtek. A szamurájoknak nem lehetett kapcsolatuk más családokkal, évente háromszor kötelesek voltak tiszteletüket tenni a nagyúrknál. A sógun kötelező életmódja, adóemelési, a falusi parasztok felkelései anarchikus állapotok állandóságát eredményezték. A legfontosabb kereskedelmi partner Kína volt, de kapcsolatok folyamatoságát a japán kalózkodás tevékenysége korlátozta. A sógun kénytelen volt az állami hajóknak engedélyt biztosítani a kereskedelemre. Nemcsak a politikai vezető, hanem a templomok, nagyurak is profitáltak ebből a tevékenységből.

A XVI. században az európai államok érdeklődni kezdtek az Európán kívüli civilizációk iránt. Az aranyéhség és a keleti áruk iránti igény egy folyamatot indított el, amelyben Portugália és Spanyolország vezető szerepet. Marco Polo így írt a szigetről:

„És mondhatom nektek, mérhetetlen sok arany birtokában vannak, [és] A palota tetejét mindenütt arany borítja [és] gazdagsága szinte hihetetlen. Gyöngy is garmadával található náluk, a szemek rózsaszínűek és szépek[és];
Ennek köszönhetően vonzóvá vált az ismeretlen, de gazdagnak hitt ország felderítése.

1542-ben egy viharba került és hajótörést szenvedett portugál hajó sodródott a japán partok közelébe. Ez a kapcsolat sok tekintetben döntő változást hozott a szigetország életében. A muskéta megismerése forradalmasította a kor hadászatát, mert a tüzfegyverrel ellátott gyalogosok szerepe megnövekedett. Időközben a Kínával folytatott kereskedelem szünetelt a kínai udvari politikának köszönhetően. A portugálok és a később érkező spanyolok közvetítő szerepet játszottak a szünetelő kereskedelmi forgalomban. A hittérítést Xavéri Szent Ferenc kezdte el, de minden igyekezete ellenére tervei nem jártak túl sok sikerrel. „A kínaiakat kell megtéríteni, mert a japánok nagyon tisztelik a kínaiakat. Később a japánoknál is nagyobb sikerrel járhatunk.” Egyes daimyok kihasználták a kereskedők és hittérítők tevékenységét saját pozícióik megerősítésére.

Az európaiak megjelenése a központi hatalom megerősítését és az ország egyesítésének szükségességét vonta maga után. Ezt a tényt a középbirtokos és kisbirtokos szamurájok ismerték fel. Céljuk a gyarmati sors elkerülése, a nagybirtokosok erősödésének akadályozása, saját birtokaik megmentése és a belháborúk megszüntetése volt. A hittérítők annyiban jelentettek veszélyt, hogy igyekeztek ők is állami birtokokat az irányításuk alá vonni. A jezsuiták sikeresen alkalmazták az egymással ellentétben álló nagyurakkal szemben az „oszd meg és uralkodj” elvet.

A központi hatalom megerősítésének kezdete és Japán egyesítésének folyamata Oda Nobunaga (1534–1582) nevéhez fűződött. Felismerve a tüzfegyver hadászati jelentőségét, sorban legyőzte ellenfeleit, sőt a tenno támogatását is sikerült elnyernie. Az isteni hatalom birtokában lévő császár parancsot adott neki az ország rendbehozatalára. Riválisai közé tartoztak az Otomo, Takeda családok, valamint a megerősödött harcos szerzetesek, a yamabusik voltak. Kitűnő érzékkel látta meg a gazdaság szerepét is a kormányzásban. Megszüntette a helyi kereskedelmi monopóliumokat, vámokat a birtokai között. Felépítette Azuchi várát, ezzel példát állított utódai elé. Bukását egy tehetséges, de féltékeny hadvezére okozta, aki szeppukura kényszerítette.

Japán egyesítése Oda Nobunaga országegyesítését az alacsony sorból származó, majd magasra emelkedő csatlósa, Toyotomi Hideyoshi, a Taikó folytatta, a folyamatot pedig Tokugawa Iyasu, a későbbi sógun fejezte be a híres szekigaharai csatát (1600) követően. A Japánt ért európai kihívásra a szigetország válasza az egyesítés volt. Ezt a folyamatot Oda Nobunaga kezdte el és utódai folytatták. Toyotomi Hideyoshi (1534–1598) legyőzte az áruló Akechi Mitsuhide hadseregét. A győzelem megerősítette pozícióit, 30 tartományt tartott ellenőrzés alatt és a stratégiaileg fontos Oszaka várába helyezte a központját. Ellenőrzése alatt tartotta az országot, fontos pozíciókat szerzett a császártól. 1585-ben kanpaku, azaz főtanácsadó lett, majd 1586-ban legfőbb személynök, 1588-ban a tennótól megkapta a toyotomi méltóságot.

Hideyoshi két rendelete több szempontból jelentős. A Taikó no kenchi, a földfelülvizsgálat az első. Ebben a rendeletben jegyzékbe vették a föld nagyságát, minőségét, a termés várható mennyiségét és a paraszt nevét. A parasztok nem hagyhatták el a földjeiket, a termelési egységeket faluközösségekben határozták meg. Az egész közösség felelt a munkáért. A felülvizsgálat a helyi földrajzi adottságokat vette figyelembe. A jegyzéket három példányban készítették el.

A Taikó no katana gari, a kardvadászat volt a másik rendelet. Megtiltotta a köznép fegyverviselését. Összegyűjtötte a fegyvereket és egy hatalmas felajánlási Buddha-szobrot készíttetett belőlük. A rendelet célja az volt, hogy a különböző rétegeket elválassza egymástól. Ezzel a bushi réteg zárt katonai kasztá alakult. A szamuráj rétegbe való bekerülés lehetősége a parasztok számára elérhetetlenné vált.

Hideyoshi felismerte a kereskedelem fontosságát és megnyitotta az eddig zárt piacokat, arany- és ezüstpénzt veretett. Megszervezte a daimjók ellenőrzését is az ellenállók várait lerombolta. Felszámolta a vele szemben álló vallási csoportokat (pl. yamabushik ill. az Amida-hit). Fellepett a kereszténységgel szemben is. Ennek okai a következők voltak:

– A jezsuiták egyre több sóenbirtokot szereztek.

– A keresztények japánokat adtak el rabszolgának.

– Sintó és buddhista szentélyeket romboltak le. A buddhista szekták ellenőrzése után a kereszténység következett. A jezsuiták veszélyt jelentettek, mert daimjók is tértek át katolikus vallásra.

Hideyoshi két hadjáratot vezetett Korea ellen. Az első 1592-ben szervezte, közel 200.000 embert mozgósított. A második 1598-ban következett be. A koreaiak jól védekeztek és a hatalmas kínai birodalom hadsereget küldött a vazallus Korea megerősítésére. Az invázió kudarcot vallott, Hideyoshi váratlan halála pedig újabb polgárháborút okozott.

Az anarchiában fordulópontot jelentett a szekigaharai csata, amelyet Tokugawa Iyasu nyert meg. 1603-ban megbízást kapott a tennótól az ország állapotának rendezésére. A Kamakura-kortól oly jól működő kétközpontú hatalom igazából most működött tökéletesen. A sógun központja Edo, a keleti főváros lett. Iyasu olyan kormányzási rendszert dolgozott ki, amely 260 évre biztosította a Tokugawa család uralmát Japánban. A lázadó daimjokat megbüntette, birtokaikat elkobozta vagy kisebbit adott helyettük. Úgyesen osztotta el őket az országban, a régi szövetségeseket nagy távolság választotta el

egymástól. A gyanúsak közé hívei kerültek, így mindenkit ellenőrzése alatt tartott. 1615-ben leszámolt a rivális Hideyoshi nemzetséggel, elfoglalta Oszaka erődjét. Ebben a rendszerben a társadalmi mobilitás lehetetlen volt, hivatal és állás sem öröklődött – minden a sógun akaratától függött.

Szabályozta a samurájok életét és cselekedeteit. Elrendelte a nagy várak lebontását, az újak építését engedélyhez kötötte. Kötelesek voltak két évente Edóba menni, a családtagjaik pedig túszként a fővárosban éltek.

Egy másik törvény szigorúan körülhatárolta az udvar tevékenységét. A tennó csak a vallással és a hagyományok ápolásával foglalkozott, az udvar határozta meg az irodalmi stílust és a divatot.

A templomok, szentélyek rendjét is szigorú szabályok írták körül. Rangsorolták a szentélyeket és a szerzetesi hierarchiát.

A külföldi kapcsolatok rendjét is újra kellett gondolni. Kihasználta az európai hatalmak közötti rivalizálást a kereskedelemben. Állami pecséttel ellátott hajók indultak Kínába, hogy a portugálok monopóliumát megtörjék. Az elzárkózás folyamata összefügg a keresztényellenes mozgalommal. A bakufu a katolicizmus betiltásával kezdte, aztán a külkereskedelmet, főleg Japán tengerentúli kereskedelmét korlátozta és végül gyakorlatilag elzárta az országot nyugat felé. 1613-ban betiltották a kereszténységet Japánban, az 1637-es Simabara-felkelés után minden külföldit kitiltottak az országból. Az egyetlen kapocs a külvilággal a dejimai holland telep volt. Ennek tevékenységét is korlátok közé szorították.

Az Edó-bakufu adminisztratív rendszere a Tokugawa Iyasu által alapított shógunátus két és fél évszázadra meghatározta Japán közigazgatását és társadalmi felépítését. Ennek a szokatlanul hosszú ideig tartó békés kornak – akárcsak Augustus Rómájának a Pax Augusta idejében – az alapját a jól szervezett adminisztráció szavatolta. Tokugawa Iyasu 1603-ban megkapta a tennótól a shógun címet. Fő célja volt a katonai hatalom teljes birtokba vétele, formális behódolás az udvarnak és egy olyan kormányzat kiépítése, amely tökéletes és tartós. Miután 1615-ben leszámolt a Hideyoshi-nemzetséggel, igazi ellenfele nem maradt sem a politikai, sem a katonai hadszíntéren. Iyasu a daimyókat két kategóriába sorolta. A fudai-daimyók jelentették a Tokugawa-nemzetség tagjait, akik 50 000–500 000 koku jövedelemmel rendelkeztek. Ebből következik, hogy Japán rizstermelésének 2/3-a a kezükben volt. A másik kategória a tozama-daimyó, azaz a kívülálló urak, akik nem tartoztak a Tokugawa-családhoz. Csak néhányan értek el közülük magas jövedelmet. A rendszer a rétegek (kasztok) elkülönítésén alapul, amelyet már Hideyoshi is alkalmazott – shi: harcos, nó: paraszt, kó: kézműves, shó: kereskedő. A társadalmi mobilitás egy ilyen zárt rendszerben lehetetlen. Mindenki tudta a helyét és kötelességét a társadalomban, hivatalok csak kevés esetben öröklődtek. Iyasu megteremtette a központosított feudális államot, de ezt Európától eltérően nem az uralkodó, hanem a hadvezér irányította. A tennót a háttérbe szorította ugyan, de elsőségét soha nem kérdőjelezte meg. A shóguni cím a Tokugawa-nemzetségen belül öröklődött, ezzel lehetővé tette a rendszer 268 évig tartó működését. A bakufu-tisztviselőket a családi státuszuk alapján válogatták ki a nemzetséghez hű emberek közül. A legfőbb tisztség a tairó (nagy öreg) volt, de ezt csak ritkán töltötték be. A legnagyobb hatalmú tisztségviselők a rojúk (öreges) voltak, ők alkották az ún. öreges tanácsot, számuk 2 és 4 között mozgott. Feladataik közé tartozott az udvarral és a főbb szentélyekkel való kapcsolattartás, a daimyók ellenőrzése, a hivatalok közötti koordináció írásos formában, a pénzverés ellenőrzése. Az öreges tanácsa döntött a teendőkről, a végrehajtásért a havonta váltott „ügyeletes“ öreg felelt. A rojú alá tartozott a wakadoshiyori (ifjabb öreg), aki a hatamotókat ellenőrizte, felügyelte a közmunkákat és középületeket. Az ó-metsuke (főellenőr) a daimyók ügyeit tartotta szemmel. A következő kategóriát a különböző bugyók (követ, biztos) alkották. A jisha-bugyó templom és szentélybiztos, ő ellenőrizte az egyházak tevékenységét és birtokügyeit, szerzeteseit. Az Edo-machi bugyó hivatal két tagja a városi kormányzásban látott el rendőri és bírói feledatot. A kanjo-bugyó (gazdasági és pénzügyi biztos) ellenőrizte a Tokugawa adminisztrációt, felügyelte a bakufu pénzügyeit és foglalkozott a shógun közvetlen hatalma alá tartozó nyolc Kantó tartomány ügyeivel. A gundai a helyi kormány szerveket képviselte. Ezek közé tartozott a kiótói shoshidai (helytartó), aki az udvart és a nemeseket ellenőrizte, a jódai (várnagy), aki a főbb várakat irányította és a machi-bugyó (városi biztos), aki a gazdasági és vallási szempontból fontos városok felügyeletét látta el. A bakufu működése fokozatosan felvette azt a formát, amely tipikusan Japán, ahol ahelyett, hogy a legmagasabb méltóság lenne az aktív vezető, alsóbb szinten dolgozták ki a konszenzust, amit a feljebbvaló jóváhagyott. Bármilyen erős intézmény is volt a Tokugawa-bakufu, ki volt téve a változásoknak. A vezető tisztviselőknek a legkülönbözőbb adminisztratív és társadalmi problémákra kellett választ találniuk. Az egyik legnagyobb problémát a róninok (gazdátlan samuráj) okozták. Ezek földönfutóvá váltak, amikor a daimyójuk vagyonát elkobozták. Számuk megközelítette a félmillió főt, sokan falvakban éltek és gazdálkodtak, mások a városban találtak megélhetést. A réteg számaránya folyamatosan csökkent a polgárháborús helyzet elmúltával. Tökéletesítették a falu rendjét is. A falu tisztségviselőinek címe öröklődött, őket vonták felelősségre és rajtuk keresztül ellenőrizték a falut a bushik. Érdekes rendszer a gonin-gumi (ötök csoportja). Öt családonként csoportokba szervezték a parasztokat, őket vonták felelősségre, ha valaki közülük nem teljesítette a szolgáltatását vagy hibát követett el. Teljes volt a kollektív felelősség és büntetés. A paraszt nem költözhetett el, nem adhatta el a földjét. A következő szolgáltatásokat kellett teljesítenie: szállítás, kézműipari adó, a ház kerüli munkák elvégzése, a beszolgáltatás befejezéséig nem ehettek az új rizsből. Csak annyi rizst hagytak meg neki, hogy életben maradjon és dolgozzon. Az egyik tisztviselő szerint „a paraszt olyan, mint a szezámmag. Minél jobban sajtoljuk, annál több olajat ad.“ A rendszerben elfoglalt második helye nem a megbecsülést, hanem a gazdasági fontosságot jelentette. A chónin (városi ember) kategória a kézműveseket és a kereskedőket jelentette. Társadalmi rangban a parasztok alatt álltak, de nem szabályozták úgy életüket mint a falvak lakóiét. A kézművesek és a kereskedők Japánban is céhszerű szervezetekbe tömörültek. A kereskedő a társadalmi piramis utolsó lépcsőfokán állt, de nagyon

fontos szerepet töltött be. A jövedelmet kokuban és rizsben mérték, ezt pénzre csak a kereskedőknél lehetett átváltani, így vált Oszaka a harmadik legfontosabb központtá. A Tokugawa-shógunátus rendszerét Ieyasu alapította és kisebb változtatásokkal az utódok igazodtak az elvekhez, a hosszú békés korszakot az elzárkózás politikája is konzerválta.